

Список використаних джерел:

1. Закон України Про місцеве самоврядування в Україні від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
2. Павлюк К. В. Формування доходів місцевих бюджетів // *Фінанси України*. 2006. № 4. С. 24–37.
3. Клець Л.Є. Система кількісних показників фінансової автономії місцевих органів влади / Л.Є. Клець // *Вісник Донецького інституту економіки та господарського права*. 2009. № 1. С. 46–57.
4. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
5. Патицька Х.О. Фінансова децентралізація як основа формування самодостатніх територіальних громад / Х.О. Патицька // *Економічні науки*. 2015. № 12. 6 с. / URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4412&p=1>
6. Фурдичко Л.Є. Децентралізація: фінансова незалежність місцевих бюджетів України / Л.Є. Фурдичко // *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. № 5. С. 39–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2015_5_11
7. Бюджет місцевої ради в умовах децентралізації / Центр політичних студій та аналітики / URL: <http://www.cpsa.org.ua/novyny/byudzheth-mistsevoji-rady-v-umovah-detsentralizatsiji/>
8. Татарин Н.Б., Войтович В.В. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування / Татарин Н.Б., Войтович В.В. // *Наукове періодичне видання «Науковий вісник Ужгородського національного університету»*. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство», 2017. Випуск 11. С. 159–163.

УДК 336.14:334.012.64(477)

Ярема Я.Р.,

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри державних та місцевих фінансів,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Кісіль В.Р.,

магістр,
Львівський національний університет імені Івана Франка

БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВІ ВАЖЕЛІ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

Ярема Я.Р., Кісіль В.Р. Бюджетно-податкові важелі стимулювання розвитку підприємницького сектору в Україні. У статті досліджено бюджетно-податкові важелі стимулювання розвитку підприємницького сектору в Україні. За результатами дослідження обґрунтовано необхідність та основні напрями підвищення ефективності інструментів бюджетно-податкової політики в Україні.

Ключові слова: бюджетне регулювання, податкові важелі, податкові ставки, податкові пільги, бюджетні видатки.

Ярэма Я.Р., Кисиль В.Р. Бюджетно-налоговые рычаги стимулирования развития предпринимательского сектора в Украине. В статье исследованы бюджетно-налоговые рычаги стимулирования развития предпринимательского сектора в Украине. По результатам исследования обоснована необходимость и основные направления повышения эффективности инструментов бюджетно-налоговой политики в Украине.

Ключевые слова: бюджетное регулирование, налоговые рычаги, налоговые ставки, налоговые льготы, бюджетные расходы.

Yarema Y.R., Kisil V.R. Budgetary and tax levers of stimulating the development of the entrepreneurial sector in Ukraine. The article analyzes fiscal and tax levers of stimulating the development of the entrepreneurial sector in Ukraine. According to the results of the research, the necessity and the main directions of increasing the efficiency of fiscal policy instruments in Ukraine were substantiated.

Key words: budget regulation, tax levers, tax rates, tax privileges, budget expenditures.

Постановка проблеми. Бюджетне регулювання та податкові важелі є вагомими чинниками конкурентоспроможного розвитку різних видів та галузей господарської діяльності. Їхній сукупний взаємоузгоджений вплив забезпечує ефективне функціонування пріоритетних галузей економіки, розвиток соціальної інфраструктури, виконання функцій соціального захисту населення та активізацію підприємництва. Важливу

роль у забезпеченні розвитку суб'єктів підприємництва як рушійної сили економічних перетворень та бюджетотутворюючого складника відіграють бюджетно-податкові важелі стимулювання, що й зумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам, пов'язаним із застосуванням бюджетно-податкових важелів та механізмів податкового регулю-

вання, присвячені праці О. Василика, М. Кучерявенка, Н. Прокопенко, Н. Рубан, Т. Турчанинова, О. Данілова, Ю. Пасічника, М. Горста, Л. Тарангул, А. Даниленка, О. Молдован, В. Боронос, В. Федосова, І. Чуницької. Аналіз наукових доробків у цій сфері дає змогу переконатися в тому, що проблеми бюджетно-податкової політики та активізації діяльності суб'єктів підприємництва є актуальними, а тому вимагають подальших досліджень.

Метою статті є дослідження сутності та складу бюджетно-податкових важелів стимулювання розвитку підприємництва, аналіз практичних аспектів їх застосування в Україні, пошук джерел підвищення ефективності цих важелів.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення сталого економічного розвитку, формування сприятливого інвестиційного клімату та створення оптимального рівня податкового навантаження на платника податків – запорука успішного розвитку підприємницького сектору в Україні.

Становлення інноваційно-інвестиційної моделі економіки неможливе без застосування державою комплексу стимулів фіскального характеру.

Вітчизняні вчені Н.І. Рубан та І.І. Чуницька вважають, що бюджетно-податкові важелі є основними важелями держави у розв'язанні спектру соціально-економічних питань. При цьому однією з причин неефективного використання означених важелів вони вважають відсутність їх системного дослідження [6, с. 345]. Науковці відносять до бюджетних важелів бюджетні видатки та бюджетний дефіцит, а до податкових важелів – податкові ставки, податкові пільги, альтернативні режими оподаткування, зміну строків сплати податків, податкові санкції.

Т.В. Турчанинова [5, с. 490] до переліку бюджетно-податкових важелів відносить структуру видаткової частини бюджету та податки, вплив яких, у свою чергу, реалізується через ставки оподаткування і механізм селективного визначення об'єктів пільгового оподаткування.

О.О. Молдован [3] визначає податкові стимули як певний трансферт бюджетних коштів до підприємницького сектору, який здатен використати їх більш ефективно, ніж держава.

Бюджетні та податкові важелі можна розглядати як два взаємодоповнюючі компоненти економічного розвитку: прямий (бюджетне інвестування) та непрямий

(додатково-бюджетні важелі формування сприятливого інвестиційного клімату) [1], або як взаємовиключні: застосування податкових важелів дає змогу скоротити прямі бюджетні витрати, тож є альтернативою до засобів бюджетної політики [6].

Класифікація бюджетно-податкових важелів стимулювання розвитку підприємницького сектору відображена на рисунку 1.

Податкові важелі є невід'ємними складниками податкових систем більшості країн світу. Показово, що 26 із 34 країн-членів ОЕСР пропонують для бізнесу податкові стимули для здійснення НДДКР. Одним з найдієвіших та найпоширеніших інструментів підтримки та стимулювання інноваційної діяльності є податкові пільги, зокрема інвестиційний податковий кредит, дослідницький податковий кредит, інвестиційна податкова знижка [7]. Податкові преференції у вигляді інвестиційного податкового кредиту найчастіше надаються підприємствам, які спрямовують інвестиції на впровадження нових технологій, техніки, обладнання тощо. Такі стимулюючі податкові важелі є привабливими як для держави, так і для підприємств.

Аналізуючи міжнародний досвід застосування бюджетно-податкових важелів стимулювання підприємницького сектору, слід відзначити залучення прямих іноземних інвестицій з метою впровадження інновацій. Країни-члени ЄС часто використовують прямі та непрямі методи регулювання інвестиційної діяльності. Високорозвинені країни (приміром, Німеччина та Швеція) широко застосовують прямий метод підтримки, тобто бюджетний, що дає можливість вирішувати стратегічні питання щодо розвитку пріоритетних галузей економіки, а менш розвинені країни більше застосовують непрямі методи, тобто податкові стимули [2].

Для забезпечення економічного розвитку вирішальне значення має взаємозв'язок між рівнем податкового навантаження та поживленням економічних процесів, що вимагає створення оптимальної моделі оподаткування із дотриманням балансу інтересів суб'єктів оподаткування та держави. Реалізація регуляторного потенціалу будь-якого податку можлива передовсім через встановлення податкових ставок та пільг. Під час встановлення податкових ставок важливе значення має їх розмір. Основним інструментом податкового регулювання є оптимальна податкова ставка. Під час визначення оптимальної величини податкової ставки враховуються макроекономічні умови та

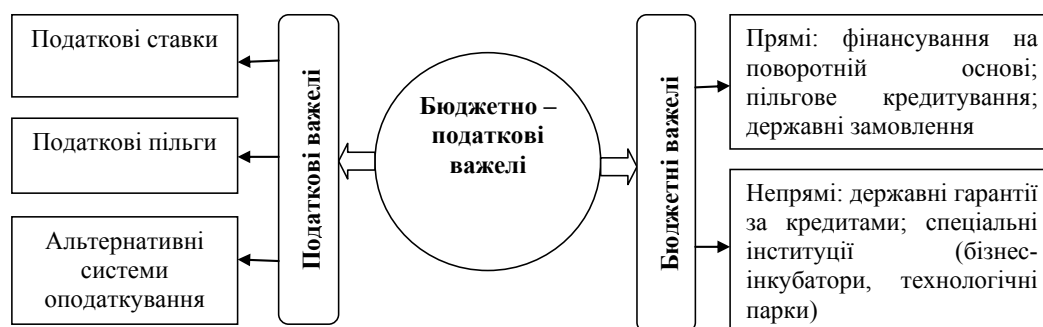

Рис. 1. Класифікація бюджетно-податкових важелів стимулювання розвитку підприємницького сектору

Джерело: узагальнено автором на підставі [1]

конкретний вектор фінансової політики. Податкові пільги характеризуються насамперед стимулюючою спрямованістю.

Вітчизняні ставки податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств по 18% є одними з найнижчих в Європі. Так, наприклад, менший від вітчизняного податку на прибуток підприємств (12,5%) в Ірландії компенсується вищими ставками ПДФО (до 48%) та ПДВ (23%). Аналогічно менший податок на прибуток у Словенії (17%) компенсується вищими ставками ПДФО (до 50%) та ПДВ (22%). У Румунії за ставок податку на прибуток та ПДФО по 16% ставка ПДВ становить 24% [9]. З 28 країн-членів ЄС вищу за українську ставку ПДВ мають 17 країн, на рівні вітчизняних 20% – 7 країн та тільки 4 країни – меншу (Люксембург, Мальта, Німеччина та Кіпр) [10].

Таким чином, Україна має привабливі ставки оподаткування, що мало би стати важливою передумовою для залучення іноземних інвестицій та створення нових робочих місць.

Поряд із цим нестабільність та часті зміни у податковому законодавстві створюють напругу у відносинах фіскальних органів із платниками податків, знижують господарську активність суб'єктів господарювання, не сприяють легальній економічній діяльності, уповільнюють економічне зростання загалом у державі [8]. За оцінками експертів, рівень тіньової економіки в державі дуже високий. Це негативно відображається на обсягах надходжень доходів до бюджету, здатності держави здійснювати масштабні інвестиційні та соціальні проекти.

Так, вітчизняна фіскальна служба зараз очолює антирейтинг органів державної влади за рівнем корупції, хоча в Європі вони зазвичай користуються високим ступенем довіри, професійним іміджем та авторитетом. У цих умовах для підприємців економічно більш вигідними є тіньова економіка та корупція, оскільки можливо уникати покарання за ухилення від оподаткування.

Завдяки застосуванню фіскальних стимулів фактично відбувається трансферт бюджетних коштів до підприємницького сектору, який здатен використати їх більш ефективно, ніж держава. Враховуючи жорсткі бюджетні обмеження, податкові стимули інвестиційної діяльності мають бути спрямовані винятково на стимулювання модернізації виробничих фондів та впровадження новітніх технологій; збільшення інвестицій в інноваційні проекти; підтримку інвестиційної активності малого бізнесу [1].

Ефективне використання сукупності бюджетних інструментів впливу на процес формування та виконання бюджету дає змогу вирішувати завдання, що стоять перед країною на сучасному етапі суспільного розвитку, досягати необхідних макроекономічних пропорцій та показників економічного зростання.

Сучасна бюджетно-податкова політика України характеризується низкою недоліків та суперечностей, які погіршують стан підприємницького сектору та перешкоджають економічному зростанню.

Вони нівелюють ефективність фіскальної політики. Зокрема, неефективність механізмів розподілу та витрачання бюджетних коштів приводить до недофінансування важливих державних програм щодо розвитку підприємництва, провокує фіскалізацію податкової системи.

Протягом останніх років в Україні спостерігається чітка тенденція до зростання частки поточних видатків та скорочення частки капітальних видатків. За останні п'ять років частка капітальних видатків становила менше 10%, а понад 90% бюджетних коштів спрямовано на поточні видатки. Це свідчить про короткострокову стратегію розвитку, тоді як більшість інституційних змін в економіці, що перебуває на етапі розвитку та трансформації, можуть бути забезпечені шляхом спрямування коштів не на поточні, а на капітальні видатки, зокрема видатки на інновації.

Підвищення конкурентоспроможності економіки країни вимагає підвищення частки державних витрат в інноваційному секторі економіки; удосконалення системи державних закупівель; удосконалення процесу управління бюджетними програмами; підвищення рівня відповідальності за порушення вимог бюджетного законодавства. Без масштабного реформування бюджетно-податкової системи, зміцнення її інституцій ефективність важелів стимулювання підприємництва буде нівельована.

Незважаючи на взаємопов'язаність бюджетно-податкових важелів, з'являється все глибше усвідомлення того, що вони характеризуються відносною самостійністю і специфікою щодо сфер їх використання. Тому, намагаючись проводити послідовну фіскальну політику, важливо її зміцнювати обґрунтуванням відмінностей і практичною реалізацією взаємозв'язку бюджетно-податкових важелів щодо економічних і позаекономічних сфер суспільного життя, що також становить важливе джерело їх ефективної реалізації [4, с. 43].

Висновки. Незважаючи на широкий спектр бюджетно-податкових важелів, що досить ефективно застосовуються у світовій практиці, в Україні механізм стимулювання розвитку підприємницького сектору функціонує неефективно. Зростання конкурентоспроможності вітчизняної економіки залежить насамперед від активної інвестиційної та фіскальної політики, і, відповідно, подальше вдосконалення фіскальних інструментів набуває особливо важливого значення і є важливим аспектом суспільно-економічних перетворень в Україні. З метою сприяння розвитку підприємництва необхідно застосовувати бюджетно-податкові важелі в конкретних видах економічної діяльності, а не до певного сегменту ринку загалом. Оскільки сьогодні є потреба переорієнтації економіки України на інноваційний шлях розвитку, слід звернути окрему увагу на ефективність перерозподілу фінансових ресурсів у державі, зокрема шляхом стимулювання інноваційних проектів, частково за допомогою видатків бюджету на інновації та пільгового оподаткування окремих напрямів діяльності та галузей.

Список використаних джерел:

1. Затонацька Т.Г. Проблеми та перспективи формування бюджетного механізму стимулювання інвестиційних процесів [Текст] / Т.Г. Затонацька // Теоретичні та прикладні питання економіки : зб. наук. пр. Вип. 21. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. С. 200–206.
2. Мижинский М.Ю. Меры государственного стимулирования инноваций: правовой опыт Европейского Союза / М.Ю. Мижинский // Инновации. 2005. № 7(84). С. 115–119.
3. Молдован О. О. Щодо удосконалення податкових інструментів підтримки малого підприємництва в Україні [Електронний ресурс] / О.О. Молдован // Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1621/>.
4. Рубан Н.І. Джерела ефективності бюджетно-податкових важелів в умовах кризи фінансових відносин / Н.І. Рубан, І.І. Чуницька // Науковий вісник Національного університету ДПС України. 2010. № 1(48). С. 42–48.
5. Турчанинова Т.В. Роль государства в экономическом и социальном развитии общества / Т.В. Турчанинова, В.Е. Храпов // Вестник МГТУ. 2007. № 3. Т. 10. –С. 490–495.
6. Шикіна Н.А. Бюджетно-податкові важелі як інструмент розвитку економіки [Електронний ресурс] / Н.А. Шикіна, І.В. Мамонтова // Сталій розвиток економіки. 2013. № 1. С. 345–348.
7. Щодо доцільності запровадження податкових механізмів стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку в Україні. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1315/>.
8. Ярема Я.Р. Механізм реалізації стимулюючого потенціалу фіскальної політики / Я.Р. Ярема // Вісник Хмельницького національного університету. 2016. № 2, Т. 1(234). С. 212.
9. Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland and Norway. 2015 edition / European Commission, Taxation and Customs Union. – Luxembourg, 2015. URL: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2015/report.pdf
10. VAT Rates Applied in the Member States of the European Union Situation at 1st January 2016 / European Commission, Taxation and Customs Union. URL: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf